

L'economia mediterrània, un bon mal exemple d'economia mundial

ARCADI OLIVERES Professor d'Economia Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona

1. Una economia mundial que no funciona

Si entenem que l'economia és la ciència que estudia l'administració dels recursos oferts per la naturalesa perquè, degudament transformats, satisfacin necessitats humanes, haurem de concloure que, a escala mundial, funciona molt malament. En efecte, tres milions de malalts que sucumbeixen anualment a la sida, setanta mil persones mortes de fam diàriament, set-cents milions d'infants sense

habitatge digne o el 42% dels pobladors de la Terra amb uns ingressos inferiors als 2 dòlars diaris, ens aporten algunes dades més que suficients per a demostrar que la pujada de les borses, el control de la inflació o el superàvit de la balança de pagaments no són els millors símptomes del benestar econòmic de la població.

¿Com s'ha arribat a aquesta situació en un planeta que, a priori, ofereix recursos suficients perquè tota la humanitat pugui viure amb dignitat? Doncs,

al marge d'incoherències internes que també existeixen, probablement s'hi hagi arribat a conseqüència d'un conjunt de relacions econòmiques internacionals extraordinàriament desequilibrades, que configuren el que s'ha anomenat *globalització*, que no és més que l'actual forma del capitalisme.

La primera d'aquestes relacions és el comerç internacional, que es troba en creixement constant com a resultat de la rebaixa de les duanes, dels moviments in-

¿Com s'ha arribat a aquesta situació en un planeta que, a priori, ofereix recursos suficients perquè tota la humanitat pugui viure amb dignitat?

El comerç internacional entre els països del Nord i els del Sud és efectivament cada vegada major, però també cada vegada més injust.

traempresarials dins de les transnacionals i de la voluntat dels consumidors d'adquirir sempre productes ben diferenciats. El comerç internacional entre els països del Nord i els del Sud és efectivament cada vegada major, però també cada vegada més injust per raó de la relació d'intercanvi desigual entre els preus, a la baixa, de les exportacions i a l'alça de les importacions que realitzen els països en desenvolupament, els quals tenen una capacitat molt feble d'intervenció en el mercat. Igualment, una segona irregularitat rau en el discurs de l'Organització Mundial del Comerç (OMC), que, després que els països del Nord s'hagin industrialitzat —tots sense excepció sobre la base d'un model proteccionista—, pretén ara santificar el lliure canvi que aquests països mateixos no practiquen en determinats sectors (agricultura, tèxtil, acer, etc.).

La segona de les relacions desequilibradores, la podem trobar en l'actuació de les companyies transnacionals i multinacionals que només tenen l'objectiu d'aconseguir benefici i, per a això, no renuncien a deslocalitzacions, a l'agressivitat cap al medi, a condicions laborals precàries, a evasions fiscals i, fins i tot, a l'impuls d'accions armades en algunes ocasions. Sens dubte, la globalització podria presentar uns altres tipus de comportament de les grans companyies, comportaments que generessin teixit industrial en el país de destinació, que reinvertissin els guanys, que transferissin tecnologia adequada, que fabriquessin productes necessaris per a la població local, que garantissin uns salaris dignes, etc., però l'experiència demostra que, tot i existir, aquestes situacions són més aviat rares.

La tercera de les relacions és de tipus financer i se centra en el deute extern dels països del Sud, no dels habitants concretament sinó dels dirigents corruptes. Deute que, en ser pagat, moltes vegades sense raó legal per a fer-ho, representa una sangonera en les despeses públiques i en la disponibilitat de divises d'aquests països. D'acord amb les últimes dades del PNUD, referides a l'any 2003, però molt similars a les d'anys anteriors i probablement a les dels anys següents, el món en desenvolupament ens envia, per a satisfer el deute, una quantitat quatre vegades més gran que l'import del nostre ajut al seu desenvolupament. Les xifres esdevenen encara més sorprenents quan el quadre el reduïm a l'Amèrica Llatina i trobem que el servei del deute (pagament d'interessos i amortització del capital) és vint-i-cinc vegades major que l'ajut al desenvolupament.

La quarta de les relacions ve donada pel nostre tancament als processos migratoris que, paradoxalment, constituïren una de les bases del nostre desenvolupament històric. La irracionalitat de les morts a les pasteres, fruit de les màfies generades per una legislació massa estricta; la sistemàtica desinformació sobre les beneficioses aportacions econòmiques dels migrants, els infundats temors a un xoc cultural, que si existira més aviat vindria de l'omnipresència de l'*American way of life*; l'oblit de l'exigència que deriva de la nostra minsa piràmide d'edat i, sobretot, el menyspreu a la lliure circulació de les persones impossibiliten que funcioni un dels elements amortidors de les diferències. És paradoxal que aquestes barreres siguin imposades per aquells que, en altres àmbits, s'atorguen la defensa radical del mercat lliure.

2. La Mediterrània, lloc de fractura

Les relacions econòmiques que acabem d'esmentar dibuixen un mapamundi de fractura Nord-Sud, que es veu clarament reflectida en l'àrea mediterrània. No es tracta de l'únic trencament, ja que també en trobem a l'interior dels països i fins i tot dins de les ciutats, però no deixa de ser curiós que un dels grans centres del món antic, com era la mar Mediterrània, desplaçada primerament per l'Atlàntic Nord i a hores d'ara pel Pacífic, hagi vist minvar la seva força en la mesura que s'allunyaven els ritmes de desenvolupament de les dues ribes.

Les dades disponibles ens certifiquen la tendència creixent de l'esmentat distanciament, amb diversos components que donen poc peu a l'optimisme: un comerç interessat des de la zona euro-

mediterrània cap als recursos energètics de la zona afro-mediterrània, unes inversions en el mateix sentit o simplement vers la deslocalització abaratidora de costos, una compra-venda d'interessos entre els governs destinada a aturar els fluxos migratoris, unes incomprensibles transferències d'armes del Nord cap al Sud i un suport polític a governs gens democràtics i sovint corruptes del Magrib i del Masriq. Quan, preocupats pels esdeveniments, alguns responsables polítics, com fou el cas del malauradament desaparegut ministre espanyol d'Afers Estrangers Francisco Fernández Ordoñez, pretenen rectificar un poc les coses i promouen el procés de cooperació mal anomenat euromediterrani o també de Barcelona, ens trobem amb uns resultats decebedors, que no han aconseguit més que articular

© Main Imagen Global Corporativa, S.A. Cedita per: Autoridad Portuaria de Valencia

El món en desenvolupament ens envia, per a satisfer el deute, una quantitat quatre vegades més gran que l'import del nostre ajut al seu desenvolupament.

institucionalment els tractes irresponsables que ja s'infligien als països del sud de la zona i fer-ho a canvi de petites engrunes d'ajut al desenvolupament.

A més de les qüestions econòmiques esmentades, els conflictes bèl·lics presents o latents en la zona —Palestina-Israel, Sàhara, Kurdistan, antiga Iugoslàvia— no han facilitat gens les coses. Ans al contrari, han frenat possibles processos d'integració que, com la Unió del Magrib Àrab

(UMA), haurien pogut racionalitzar i complementar les economies nord-africanes. També ha quedat ajornada la irrenunciable incorporació de Turquia al paisatge europeu. I, sobretot, els menys que dissimulats interessos nord-americans a la zona, que donen suport als inaudits comportaments del govern d'Israel, han impedit la bona marxa d'un procés de pau que havia generat certes expectatives al començament de la dècada dels noranta.

3. Tanmateix cal esperar un altre món possible

El quadre, no gaire favorable, dibuixat en els dos paràgrafs anteriors no ens ha de fer renunciar, però, a la idea que l'economia podria servir per a dignificar els habitants del planeta. Per a fer-ho, disposem ja dels coneixements científics, dels avanços tècnics, dels sistemes d'informació i dels mitjans de comunicació

No es tracta de descobrir mars sinó de limitar-nos a posar en marxa les propostes que des de fa anys reiteren amb encert els anomenats moviments altermundistes.

necessaris. Ens falten, però, tot un seguit de transformacions que, des de l'àmbit públic i privat, ens permetin avançar en aquestes direccions.

No es tracta de descobrir mars que, com la Mediterrània, ja fa molt de temps que coneixem, sinó de limitar-nos a posar en marxa les propostes que, des de fa anys, reiteren amb encert els anomenats moviments altermundistes. Tot i que no exhaustivament, en l'àmbit públic, cal destacar-hi propostes com el millor accés al treball de la terra, les transferències adequades de tecnologia, el control de les companyies transnacionals, la cancel·lació del deute extern, el fre a l'especulació financera, la flexibilitat en les migracions, la fiscalitat internacional, la democratització dels organismes econòmics i polítics interessats, l'impuls a les formes cooperatives d'empresa, la reducció de la jornada laboral, l'estructuració de sindicats a escala mundial, els filtres a la publicitat enganyosa i generadora de falses necessitats, la renda bàsica universal, el creixement productiu zero en els països del Nord, la represa i generalització de l'estat del benestar, l'aplicació del principi de subsidiarietat, el desarmament

generalitzat, l'augment substancial de la cooperació al desenvolupament, la renúncia al principi del lliure canvi, la nacionalització o el control estricte de determinades empreses de serveis públics, el rigor mediambiental, la lluita antifrau i l'anticorrupció en el Sud, però sobretot en el Nord, i la formació de col·licions que donin força negociadora als països en desenvolupament.

En l'àmbit privat, les formes d'actuació han rebut un fort impuls en els darrers anys i ja no sembla anòmal parlar de consum responsable, entès doblement com a reducció del consum mateix i com a selecció dels productes d'acord amb uns criteris de responsabilitat política, social i ambiental que han de complir. Igualment, es comença a parlar sovint de la banca ètica, com a conjunt d'entitats en les quals dur a terme inversions amb certs requisits com ara l'exclusió de les activitats vinculades al negoci de l'armament, de la droga, de la prostitució, de l'explotació laboral infantil, de l'energia nuclear, de l'especulació i d'altres, d'acord amb la tria feta pública per la institució encarregada.

Complementàriament a aquests canvis, és imprescindible preocupar-se pels

continguts dels mitjans de comunicació, que resulten ser, per raó dels seus propietaris i de la publicitat que els finança, un dels principals impulsors del model de desigualtats que hem detallat. També en aquest sentit, l'aparició —i sovint la desaparició— de mitjans independents i les àmplies possibilitats de la xarxa informàtica són elements que cal utilitzar per a aconseguir l'objectiu del canvi econòmic i social.

La Mediterrània, precisament com a lloc de fractura, no pot quedar al marge del catàleg proposat i els actors polítics que hi intervenen haurien d'intentar engegar-lo amb urgència. Però això implicarà, alhora, l'abandonament d'alguns trets típics de l'actual model socioeconòmic de la regió, que van des del remolí urbanístic fins a la massificació turística. Caldrà començar a pensar en el codesenvolupament entre el Nord i el Sud de la zona, en una nova cultura de l'aigua, en la desmilitarització generalitzada, en el vot dels immigrants, en l'homogeneïtzació dels drets laborals i en tot allò que signifiqui un apropament del Nord, del Sud i de l'Est d'una mar esquinçada pel colonialisme i per una economia, gens social, de mercat.